

שמעתא למיקתא

גליון קל"ח | פ' אחרי - קדושים | ה'תשע"ג
קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

הזכיר "מוריד הגשם" ותיקן תכ"ד, האם חוזר לראש התפלה

א. הזכרת גבורת גשמים. ב. הזכיר "מוריד הגשם" בימות החמה. ג. תיקון ההזכרה. ד. תוך כדי דבור. ה. הנהגה למעשה. ו. נזכר לפני שסיים תפלתו.

א. הזכרת גבורת גשמים

איתא **בתענית** (ז: מזכירין גבורות גשמים בימות הגשמים עד תפלת מוסף שביו"ט ראשון של פסח. ופירשו **בירושלמי** (תענית פ"א ה"א) שקבעו זמן זה להפסיק גבורות גשמים כי העם מצויים ונמצאו כולם מתחילים יחד אותה הזכרה, ע"כ. ומוזמן זה (שמפסיקים להזכיר גשמים) אמרנו "מוריד הטל". אלא דברו"ל יש נוהגים (נוסח אשכנז) שלא להזכיר אף מוריד הטל אלא אומרים "רב להושיע מכלכל חיים וכו'" כמבואר ב**רמ"א** (סי' קיד ס"ג). ועיי' **במנהגי החת"ס** (פ"א אות ט) ו**במהרש"ג** (ח"ב סי' לו).

ב. הזכיר "מוריד הגשם" בימות החמה

ומ"מ לפי כל המנהגים אם הזכיר "מוריד הגשם" בימות החמה, חוזר לראש הברכה, ואם סיים הברכה חוזר לראש התפלה, ואפי' אם סתפק בימות החמה אם אמר משיב הרוח או לאו, מוקמינן אחזקה כל ל' יום דמסתמא אמר כמו שרגילינן לעיי' **שו"ע** (שם ס"ג ד) ועיי' ה. והיינו טעמא דחוזר כי בימות החמה יש זמן שהגשמים קשים לעולם, דהיינו בזמן הקציר, וזה התפלל עליהם, עיי' **בטי"ז** (סי' קיד ס"ק ג) ו**במ"ב** (שם ס"ק יח). ועיי' עוד **בר"ן** (תענית א: ברי"ף ד"ה תו רס"ג) שהקשה אמאי בימות החמה מחזירין אותו כל ל' יום אם הזכיר גשם והלא אינו סימן קללה אפי' יצא ניסן, וי"ל שכיון שרוב הזמן שפוסק מלהזכיר גשם הוא סימן קללה לא פלוג רבנן ואמרי משמע שפוסק מלהזכיר גשם אם הזכיר מחזירין אותו, עיי' (כ).
וכתב **המור"כ** (ריש תענית ס"ו תרי"ג) בשם **הראב"ה** (תענית ס"ו תתמו) דאם אמר "מוריד הגשם" בימות החמה מחזירין אותו לראש הברכה, כי אין הכירא במה שגוערין בו לומר להתחיל "מכלכל חיים" שכן דינו נמי בימות הגשמים לומר משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים וכו', הלכך חוזר לראש הברכה, עיי' כ. וכי"כ **הרא"ש** (שם פ"א ס"א). והטעם שלא קבעו לחזור מ"רב להושיע" כתב **הפמ"ג** (סי' קיד א"א ס"ק ט) כי לא רצו לסמוך על זה, רק שיאמר מתחלה.

ג. תיקון ההזכרה

ומ"מ אפי' שצריך לחזור לראש הברכה כתב **בשלמי צבור** (משפטי הברכות ברכה ב אות ד הובא בשער"ת אות ו) ו**בחי' אדם** (ככל כד אות ו) בדביעתא לא לא חזר לראש הברכה אלא ל"רב להושיע" וסיים ברכתו לא מהדרין ליה. וכן פסק **המ"ב** (שם ס"ק י"ט).
ועיי' **במ"ב** (שם ס"ק ד) וכתב ד"ל דעד כאן לא כתב הראב"ה דלא מהני אפי' חוזר לראש הברכה כי אין בו הכיר שמתקן, היינו לפי הנהגים שלא להזכיר "מוריד הטל" בימות החמה אלא אומרים רב להושיע מכלכל חיים וכו', אבל לנהגים להזכיר "מוריד הטל" אין שיתכר בזה שמתקן ואומר מוריד הטל, אלא דלפי משי"כ הפמ"ג ה"ל דלא רצו שיתחיל מרב להושיע הי"ל דלא רצו לסמוך עיי' שחילוק ממוריד הטל שמתקן עתה, אבל לפי משי"כ השלמי צבור ה"ל דאם התחיל רב להושיע וסיים הברכה לא מהדרין ליה פשיטא דאם אמר מוריד הטל מכלכל חיים מהני, עיי' כ.

וכדברי התה"ד משמע **מהי"א אדם** (שם) שהוא מקור דברי **המ"ב** ה"ל. ואפי' שהמ"ב שם לא חילק בהלכה זו בין המנהגים (וכמו שחילק התה"ד) אין בו בפיסח לדין זה, אדרבה מהי"ב בכמה מקומות אלו בהלכות אלו שסתם עיי' המנהג שלא מזכירין מוריד טל, עיי' **במ"ב** ס"ק ט"ו ו**בחי' הלכה** (ד"ה לא יקדים), ועיי' בספר **שיח הלכה** כ. וכן פסק **המ"ב** (שם פ"א ס"א). והטעם שלא קבעו לחזור מ"רב להושיע" כתב **הפמ"ג** (סי' קיד א"א ס"ק ט) כי לא רצו לסמוך על זה, רק שיאמר מתחלה.

ד. תוך כדי דבור

ולכאורה היה נראה לומר דמהני אף לכתחלה, דהרי קיי"ל **בנדרים** (פ"ג) דתכ"ד כדבור דמי בכל התורה חוץ ממגדף ועובד עיי' ומקדש ומגרש. ועיי' **בר"ב** (תרי"ג ס"ג) שהטעם שמהני תכ"ד הוא משום שכשאדם עושה לא במרד דעתו הוא עושה ודעתו שיכול לחזור בו תוך כדי דבור, עיי' כ. ואפי' י"ל דהיי' דבני דאמירת מוריד הגשם אינה שכינה דעת ומהני זה ותיקן תכ"ד. וכן י"ל לפי משי"כ **הריטב"א** (תרי"ג פ"ג) ד"ה אבל נמצא) שהטעם של תכ"ד הוא משום שאמרו חכמים שכדי שיעור זה רחושין מרחשן שפיותיה דבור ראשון וכאלו הוא מדבר עדיין. ועיי' עוד משי"כ בס"ד בגליונות מ"ב, נ"א (ו"ז לענין תכ"ד).
וכן העירוני שכתב **במעדני יו"ט** (ברכות פ"ד סי' יד אות ט) ליישב קושיית רבו של המרדכי (שם) דס"ל דאם הזכיר גשם בימות החמה לא מהני חזרה אפי' לראש התפילה דאין יועיל לו הלא כבר אמר אותו. ד"ל דלעולם מהני חזרה (לראש הברכה) דתכ"ד הוה חזרה חוץ ממומר ומגדף, אפי' אף אנו נאמר דהכא בכגון הא דא"א לתקן בענין אחר אלא בחזרה דהויה חזרה, ואפי' שלא בתכ"ד דהא מיהת חוזר הוא ואינו רוצה במה שאמר מתחלה וקמי שמיא גליא דחוזר, עיי' כ.

ולפי' י"ל דהיי' דמהני אם תיקן תכ"ד נמי, ואפי' דמעדני יו"ט מייירי שחוזר מראש הברכה, מ"מ לשיטתו אזיל שם דמייירי כהנהגים שלא להזכיר מידי בימות החמה (וכמ"ש התה"ד ה"ל), אבל לנהגים להזכיר מוריד הטל שוב י"ל דמהני חזרה תכ"ד באמירת מוריד הטל מיד אחר שטעה והזכיר מוריד הגשם.
וכן מוכח מדברי **הנשמת אדם** (כ"ל כד אות א) וכתב דבימות החמה אם טעה ואמר "טל ומטר" ובתכ"ד אמר "ותן ברכה" וגמר התפילה יד"ח, דבכל התורה אמרין תכ"ד כדבור דמי "ועוקר" הדיבור הקודם, אלא דלכתחלה יש להתחיל מתחלת הברכה וכדנו של מי שאמר מוריד הגשם בימות החמה שמתחיל מתחלת הברכה, עיי' כ. מבואר דבריו דתכ"ד מועיל לתקן אפי' שכבר קי"ל ועיי' י"ל דהיי' בני"ד שהרי הנהו זין זה להזכרת מוריד הגשם בימות החמה, עיי' ש. וכהנשמת אדם פסק **הביאור הלכה** (שם ס"ק ד"ה א) [ועיי' **הנשמת אדם** (מהי"א ח"ב ס"ב) ד"ה והנה בשנת) שגם נקט שתיכ"ד עוקר לתפלה, ואפי' לדעת **הש"ד"ח** (פ"לכ"ג מע"ה התני"א כ"ל ג) דסי' ק"ו דתכ"ד מתקן מכאן ולהבא, (וכן נראה **מהתבאר"ש** (סי' ד ס"ק ה) וכמו שבארנו בס"ד בגליון מ"ב) נמי י"ל דמהני, דהרי מבואר בש"ס ה"ל תכ"ד דמהני בכל מקום (חוץ מג' בדרים) ואפי' שאינו עוקר לדעה זו מ"מ כיון שדיבור הראשון לא היה בגמירות דעת, הוא לא מעלה ולא מוריד וכו' כמ"ל בשם הר"ן].

אלא **שבשו"ת בשבט הלוי** (ח"ו סי' ט) כתב דאף אם חזר תכ"ד לא מהני, כי המקלל לא שייך בכל דיני תכ"ד, ועד כאן לא כתב המדעני יו"ט דמהני תכ"ד אלא כשחוזר מתחלת הברכה דהוי כהתחלה חדשה, אבל אם מתקן מוקדמו לא מהני כלל ובדיעבד חוזר לראש התפלה. ו**באור לציון** (ח"ב פ"ב אות כט) הוכיח כן מסתימת השו"ע דלא תכ"ד מהני. וכן נקט **הגר"ש זצ"ל** (אש"י ישראל פ"כ"ג הגה קח והל"כ פתח פ"ח אות ג) וכתב דאם דמי לטל ומטר דמהני תיקון תכ"ד כמ"ש הנשמת אדם ה"ל, דבקשה שלא בעונתה לא חמיר כהזכרת שבח דלא מהני לה תיקון משום דאף אם תיקן תכ"ד סו"ס הזכיר גם גשם. וכי"כ לחלק **בשבט הלוי** (שם).
אולם לפי משי"כ לעיל דהמדעני"י מייירי לפי המנהג שלא מזכירין מוריד הטל לכאורה אין דחיית השבט הלוי מוכרחת, ועיי' אכתי י"ל דמהני חזרה תכ"ד. ועוד שמדברי הנשמת אדם שמשמע דמהני בני"ד תכ"ד (אלא דלכתחלה יש להתחיל מראש הברכה). ואפי' שהשו"ע סתם ולא פירש י"ל דסמך על הכלל הידוע דתכ"ד כדבור דמי (ועוד י"ל דס"ל דלכתחלה אין לסמוך עיי' כי קבעו לכתחלה להתחיל מתחלת הברכה אבל אם לא עשה חוץ אכתי י"ל דבדיעבד עיי' מהני). וכן יוצא לפי **התה"ד** ה"ל, וכן פסק **הגר"ש זצ"ל** (אש"י ישראל שם) אפי' לכתחלה. שו"מ **שהגרח"ק שליט"א** (דעת נוטה תפלה, תשובה קפ ובהגה שם) מסתפק בזה ד"ל דבדיעבד יצא. ונראה דאין לומר דתכ"ד לא מהני אלא דוקא היכן שסותר דבריו הראשונים (ומוריד הטל אינו סותר את מוריד הגשם), שהרי מבואר **בשו"ע** (סי' ט) לענין ברכת הנהנין דכל שתיקן תכ"ד בנוסח הברכה אפי' שהיא אינה סותרת את החתימה שהזכיר לפני כן מהני. ואפי' דהתם הוי ספק אם אזלינן בתר התיקון או לאו היינו כי י"ל דמיד בסיום הברכה היא חלה ושוב לא מהני תכ"ד וכמו שביאר הנש"א דהיי' ענין עליו, ודו"ק. ועיי' **בלהורות נתן** (ח"ו סי' ו).

ה. הנהגה למעשה

ולמעשה מי שטעה והזכיר מוריד הגשם לכתחלה לא יתקן תכ"ד כדי לצאת לכוי"ז (ועוד כד נראה מהנש"א) אלא יחזור לתחלת הברכה, אבל בדיעבד אם תיקן תכ"ד באמירת "מוריד הטל" י"ל דלא יצא יד"ח. ומ"מ לכתחלה יחמיר עיי' לחזור להתפלל ויתנה שעל הצד שאינו מחויב תפלתו תפלת נדבה ובוה יוצא לכוי"ז. [והא דכתבנו דמהני להתפלל נדבה במקום ספק כבר מבואר כן **בשו"ע** (סי' קז ס"א) ק"ה ס"ג (א) וכתב שם דבכה"ג אפי' לחדש בה דבר. וכת' **המ"ב** (ס"ק ג) ש"ה"ה בכל פלוגתא דרבוותא יתפלל (ובתנאי שיהא ספק פלוגתא ממש לא יחיד נגד רבים). ועיי' שם (סי' קז ס"ב) שיתנה ויבאר דאם אני חייב תהא לחובתי ואם לאו תהא לנדבה. ועיי' **הפמ"ג** (מכתב לחזקתו ס"ו י אות ו) דלאו דוקא שגימור אלא סגי במחשבתא].
ובשבת ויו"ט דא"א להתפלל נדבה כמבואר **בשו"ע** (סי' קז ס"ג) ועיי' (סי' ק"ה ס"ג), לכתחלה יצא יד"ח עיי' השי"ש, ואם לאו, יסמוך על הפוסקים דעיי' מה שתיקן תכ"ד סגי [דהרי אם יחזור ויתפלל יש כאן חשש כמה ברכות לבטלה]. ושו"ר שכן פסק **בתשובות והנהגות** (ח"א סי' פד).

ו. נזכר לפני שסיים תפלתו

וכל זה כשזכר אחר שכבר גמר תפלתו, אולם אם תיקן תכ"ד ונזכר בזה באמצע תפלת י"ח (והרי כבר חתם ברכת מחיה המתים) נראה דמישך תפלתו, דאפי' לדעת השבט הלוי ודעימה חוזר לראש ואם לאו באיני משום ברכה לבטלה בהמשך תפלתו, מ"מ כיון דעיי' מדי פלוגתא לא יצאנו, ספק ברכות לחקל וימשיך תפלתו. וכמו שמצינו **בחיי אדם** (פ"ל כד אות כא) וכוותיה פסק **הגר"ש זצ"ל** (אש"י האש"י פ"א אות מה) לענין הנמצא באמצע תפלתו דאינו זוכר באיזה ברכה אוהו דמפני ספק ברכות ימשיך ממקום שזוכר שודאי לא אמר. ואפי' שגם התם יש חולקים על דעת הח"א מ"מ כבר הוכחנו בס"ד בגליון פ' דבמקום מ"ה הפוסקים כו"ע מודים להח"א, ודו"ק.

מסקנא דדינא
העולה לדינא, א' מי שטעה והזכיר מוריד הגשם לכתחלה לא יתקן תכ"ד "מוריד הטל" אלא יחזור לתחלת הברכה, אבל בדיעבד אם תיקן תכ"ד באמירת "מוריד הטל" י"ל שיש להתפלל יחמיר עיי' לחזור לתפלתו תפלת נדבה ובוה יוצא לכוי"ז. ובשבת ויו"ט (ש"א"י להתפלל נדבה) לכתחלה יצא יד"ח עיי' השי"ש, ואם לאו, יסמוך על הפוסקים דעיי' מה שתיקן תכ"ד סגי (דהרי אם יחזור ויתפלל יש כאן חשש כמה ברכות לבטלה). ב' אם תיקן תכ"ד ונזכר בזה באמצע תפלת י"ח (והרי כבר חתם ברכת מחיה המתים) ימשיך תפלתו.

הלש עיסה עם מי פירות או חלב האם יפריש חלה בברכה

תנן [חלה פ"ב מ"ב] עסה שנלושה במי פירות חיבת בחלה ונאכלת בידיים משואבות (ש"אין אוכל מוכשר לקבל טומאה עד שיבואו עליו מים או אחד משבעה משקין, ומה שלא הוכר לקבל טומאה אין הידיים משואבות פוסלות אותו – רע"ב).
וכתב **הרא"ש** [חלה פ"ב מ"ב] [חלה פ"ב מ"ב] ויעי' שו"ת הרא"ש כלל ב' אות י"ד ובפי' הרא"ש למתניות] דנראה דאין הלכתא כההיא שרתמא, דאיתא כר"א בן יהודה איש ברבותא ודלא כר"ע כמבואר בירושלמי [חלה פ"ב ה"א], וקמי' ל' הלכה כר"ע מחבירו. ולכן יש לזהר שלא ללוש עיסה במי ביצים לבד בלא תערובת מים, כדי לצאת מן הספק על חיוב חלה.

אולם הרשב"א [ח"א סי' תס"ד] בתשובה לרא"ש, כתב דמסתברא דסתמא דמתני' עדיף מבריתא דרשב"א, ועוד דבריתא לא תני להדיא כרבי יונה, הלכך לא דחינן מתני' דעיסה שנלושה במי פירות מהלכתא [ועיי' בפסקי חלה לרשב"א שער הראשון].

ומ"מ משמע בדברי הרשב"א שם דדוקא במי פירות פלגי בירושלמי, אבל בשבעה משקין כגון שמן (זית), פשיטא דחייבת בחלה.
וברמב"ם [פ"ו מהל' ביכורים ה"י"ב] כתב - עיסה שנלושה בביין, או שמן, או דבש, או מים ורותחים, או שנתן לתוכה תבלין וכו', כל אלו חייבין בחלה.

וכתב הרדב"ז [שם] דמקור דברי הרמב"ם מדברי הגמ' בפסחים [ז']. דמבואר התם דעיסה שנלושה בביין ושמן ודבש הוא לחם, אלא דאינה בכלל לחם עוני.
אולם בכ"מ [שם] כתב דמקור דברי הרמב"ם מתנתי' חדלה, דה"ל כוותיה, וכמ"ש הרשב"א.

ונפ"ק טובא יש בין דברי הרדב"ז לדברי הכ"מ, דלדברי הרדב"ז י"ל דהיינו דוקא בביין או שמן, ושאר ז' משקין, וכמשמעות הרמב"ם, אבל לא במי פירות. אולם עיי' הכ"מ נמצא דהיי' ס"ל לרמב"ם במי פירות, אפי' שאינו מו' משקין. ולדבריו צ"ב אמאי כתי' הרמב"ם דוקא יין או שמן או דבש, ולא כתי' רבותא טפי דאפי' במי פירות חייבין בחלה.

והטור [ח"ו סי' שבי"ט] כתב - עיסה שנלושה במי ביצים או בביין או דבש בלא שום מים, כתי' הרמב"ם שחייבת. וא"א הרא"ש היה מסתפק בדבר וכת' וטוב לזהר שלא ללוש עיסה במי ביצים לבד בלא תערובת מים כדי לצאת מידי ספקא.

ומבואר דבריו דס"ל כהכ"מ דמ"ש הרמב"ם יין או דבש אינו בדוקא, אלא ה"ה לשאר מי פירות. ועוד משמע מדבריו דכשם דהסתפק הרא"ש במי פירות ה"ה דמספקי'ל בשאר ז' משקין (עיי' בראש"י פ"ו על המשניות ודבריו בתשובה הנ"ל - אולם עיי' בפרשת [ס"ק י"ג] דכתבדמ"ש הטור דא"א היה מסתפק דבר היינו דוקא במי ביצים. איברא דמשפוט דברי הטור לא נראה כן).

ובב"י העיר על דברי הטור וז"ל - ורבינו כתב בשם הרמב"ם דנלושה במי ביצים חייבת בחלה, ואין זה מבואר דבריו בנוסחאות שלנו ולא הזכיר אלא יין ושמן ודבש, ואפשר שבנוסחת הרמב"ם שביד רבינו היה כתוב מי ביצים בהדיא, ומ"מ אף לנוסחא דידן משמע דס"ל דה"ה דמי ביצים, דאלי"כ ה"ל לפרש.

והסיק הב"י - ומ"מ לענין הלכה כיון שהרמב"ם והרשב"א מסכימים לדעה אחת הכי נקטינן.
ובב"י העיר נמי על דברי הטור, דבדברי הרמב"ם לא נתפרש לחיוב אלא בביין או שמן או דבש שדן מו' משקין. אולם מאידך הקשה דאין ס"ל לרמב"ם דאין הלכה כסתם משנה ה"ל לפרש. ולפיכך כתב דמ"ל הרמב"ם היה מסופק לדינא בעיסה שנלושה במי פירות, ולכן לא אמר בה לא לחיוב ולא לפטור. ולא כתב בספרו אלא יין ושמן ודבש שהם מו' משקים, דלד"ה הוי חיבור לחלה. ומ"מ כתב דדברי הטור קשה ליישבם. עוד כתב להעיר על דברי הטור דבדבריה רא"ש משמע דדוקאלענין מי ביצים מספקי'ל, אבל לענין שמן פשיטא ליה דחייב בחלה.

ולענין הלכה חדלה דלכתחילה לא ילוש עיסה במי פירות בלא תערובת מים, ואם לש יפריש בלא ברכה עיי'.

[בשו"ע [סי' שבי"ט] כתב דעיסה

האם אונן חייב בספירת העומר

א. אונן בקיום מצוות. ב. טעם הפטור. ג. להחמיר על עצמו. ד. מצווה שבחובה מצוות מילה, ספירת העומר וכדו'. ה. בלילה אחרון של ספירת העומר.

א. אונן בקיום מצוות

שנינו **במ"ב ברכות** (זו: יח.) המוטל עליו לקבור מתו פטור מק"ש ומן התפילה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה [כך הוא גרסתו. ועי' בתר"י המובא לקמן שכן הוא העיקר, ודלא כהראשונים שלא גרסו "ומכל מצות האמורות בתורה". והנה אע"פ שפסק המ"ב (סי' עא ס"ק ד) דתיכף שכנתפשו על החברה קדישא בעד מקום קבורה וכו' ואוננים חייבים להתפלל דזה הוי כמסירה לכתמים (עי' שו"ע יו"ד סי' ש"מ סעי' ד), מ"מ כבר כתב הנו"ב (יו"ד ת"ט סי' ריא) דכ"ז אם מולכים אותו לעיר אחרת אבל באותה העיר כיון שהאונן הולך ג"כ לקבורה אין זה נקרא מסירה לכתמים ויש לו דין אונן עד הקבורה. והביאו בפת"ש (יו"ד סי' שמא ס"ק כא). ובדרך זה כתב בערוה"ש (סי' שמא אות כ). וכן דעת הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פ"ז אות ט) דיש לנהוג כמ"ש הנו"ב [?].

ב. טעם הפטור

ופרש"י דהיינו טעמא שפטור מצוות, דהוא טרוד במחשבת קבורתו, והוא דומיא דחתן המבואר **במ"ב סוכה** (פה). בסוגיא דהעוסק במצוה כו' דפטור מצוות ק"ש משום טירדא דמצוה. ומבואר מדבריו גדר פטור אונן מהמצוות הוא מיוסד על הא דקיי"ל "העוסק במצוה דפטור מן המצוה". וכן מבואר בתר"י (ברכות י: ד"ה פטור מן ק"ש), והוסיף עוד דפטורו נמי משום כבוד המת דהיינו שיכול להתעסק בצרכיו. וכן הוא בתוס' (שם ד"ה פטור מק"ש). וכ"כ המהרש"ל (סי' ט) "שהקילו חכמים" ופטורו משתי הטעמים הנ"ל [ועי' בחפ"א (ככל קנא אות א ואת ה)].

נמצא דלפי התר"י והתוס' איכא תרי טעמי לפטור של אונן [א' עוסק במצוה [ב'] משום כבוד המת. ומבואר נמי מדבריהם דלשני הטעמים אין זה אלא פטור מדרבנן, וכ"כ בחפ"א צני' (סי' א) ובכת"ס (סי' צט ד"ה ועיין מג"א) ועוד, שפטור של אונן אינו אלא מדרבנן. וכן לכאורה מבואר בב"י (סי' עא ע"ג ע"ד ד"ה ומ"ש ואפילו), אלא דיש לדחות דכוונתו דהוא מדרבנן דוקא היכן שיש מי שישא משאו ועוד.

וכן הוכיח בדברי מלביאל (ח"א סי' כב אותיות יח-ט) דפטור זה אינו אלא מדרבנן, דאטו מי שמוטל עליו מצות לולב יהא פטור מכל המצוות שבביל זה, ואי משום טירדא כמו חתן הא חתן לא נפטור רק מק"ש דבעי כוונה, ועי"כ דיסוד הוא משום עוסק במצוה פטור מן המצוה, רק חכמים הוסיפו לגדור ולתקן מפני כבוד הבריות ותקנו שכל אונן פטור מן המצוות אף בשעה שאינו עוסק בצרכי המת כדי שלא יתרושלו בעסק קבורתו של המת, ע"כ.

ג. להחמיר על עצמו

ומצינו לרש"י (ברכות יז:) דאע"פ דאונן פטור מהמצוות מ"מ רשאי להחמיר ע"ע. ולכאורה לשיטתו אויל דס"ל דטעם הפטור שלו מהמצוות הוא משום עוסק במצוה דפטור מן המצוה. וי"ל דס"ל לרש"י דכל עוסק במצוה אע"פ דפטור ממצוה אחרית מ"מ רשאי לקיים מצוה הנו"ב. ולפי דברי מלביאל הנ"ל דלא משום עוסק במצוה כו' אלא משום כבוד המת, י"ל דלא מה"ט רשאי להחמיר ע"ע אלא דס"ל דרש"י דלא הפקיעו חכמים לגמרי קיום המצוה. [ועי' בגליון כ"ז שהארנו בס"ד בהאם העוסק במצוה דפטור מן המצוה רשאי להחמיר ע"ע ולהתעסק במצוה אחרית].

אולם תוס' דע"ע ואינו מברך, לשיטתם דמפני כבוד המת נמי נגעו בה, דחו דברי רש"י ע"פ הירושלמי דאמרו אם רצה להחמיר אין שומעין לו מפני כבודו של מת. [וכן דעת הרא"ש (סי' א), התר"י (שם), המהרי"ט (אע"פ סי' טז ד"ה ומה שכתב הרמב"ם) (עוד) והב"י (סי' שמא הביא שמדברי הרמב"ם (ק"ש פ"ד ה"ז) נראה דכרש"י ס"ל שהרשות בידו, ע"כ]. וכן פסקו הטש"ע (יו"ד סי' שמא סי' א ווא"ח סי' עא סי' א) וכתב בשעה"צ (סי' תרצו ס"ק כז) דכן דעת רוב הפוסקים [אלא דהיכן דאיכא אחרים שעוסקים בקבורה במקום האונן מצינו מח' בהבנת דברי השו"ע, דהנה בבא"ר הנו"ב (או"ח שם אות א) דלא לדעת השו"ע באו"ח דאם רוצה להחמיר ע"ע היכן דאיכא מי שמתעסק בעבורו אין מוחין בידו, אולם הרע"א (על המ"א ס"ק ב) כתב ע"פ העבודת הגרשוני (סי' ס) דכוונת השו"ע דאפי' אם רוצה להחמיר היינו דמדינא אינו רשאי להחמיר, אבל אם לעצמו רצה להחמיר אין מוחין בידו, ע"כ. והמ"ב (ס"ק ה) הביא פלוגתתם].

ועי' במ"א (סי' תרצו ס"ק טז) דלפי שיטה זו אונן ששמע מגילה בצבור חייב לחזור לשמוע, דכיון דאינו רשאי להחמיר ע"ע אינו "בר חיובא", אבל לפי הסוברים דאונן רשאי להחמיר ע"ע ייד"ח (ועי' בא"ש (ברכות ב"ב) ובהגמ"י (יו"ד) בשם מהר"ם דאפי' שמע האונן הבדלה מאחרים וכוון לבו לצאת לא יצא כיון דההוא שעתא לאו בר חיובא הוא. וכ"כ בפמ"ג (סי' קצט א"א ס"ק ג) דאם בירך האונן ומוציא רבים ייד"ח אין יוצאין דפטור מן הדבר באותו עת מקרי. ואע"פ דלענין העוסק במצוה דפטור מן המצוה כתב בפמ"ג (סי' עא מ"ז ס"ק ה) דאם פסק מצוותו והוציא רבים יד"ח יצאו, י"ל דאונן גרע טפי דיש לו פטור אף משום כבוד המת. ועי' בחת"ס (ח"ו סי' ט) שכתב דאע"פ שאונן אינו מוציא רבים בר חיובא מקרי מ"מ למנות לשים לעבור מצוה. ועי' בכת"ס (סי' צט ד"ה ועיין מג"א).

ד. מצווה שבחובה (מצוות מילה, ספירת העומר וכדו')

ואע"פ שאינו רשאי להחמיר על עצמו, מ"מ כבר יצא לדעת המהרש"ל (תשובה ט) דמצוה המוטלת אקרקפתא דגברא ואין בה ביטול ואפי' שיבטל ע"י מצרכי המת גם האונן חייב, וכגון מילה דמצוה רמיה עליה לא נפטור ממנה כלל, וכדאשכחן נמי גבי מי שהיה לו טבחו טבוח שבוכל בעילת מצוה ופורש וכו', אע"פ דהתם משום הפסד ממון התירו הא לאו הכי לא, שאני התם משום דכבר מת לו מת וראוי לאבל עליו לדחות הנשואין עד אחר אבלות. ומ"מ שמעינן דלא בכל מיילי אמרינן אונן פטור מכל המצוות. וכן מוכח מהא דאמרו בפ"ק דמגילה (ג:) שמי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת דאמרו דאל יטמא כ"א למת שאין לו קוברים ולא למתו, ש"מ אונן מל בנו.

אבל הט"ז (יו"ד סי' שמא ס"ק ז) הביא בשם הרמ"א בכת"י שיש לקבור קודם דא"כ הוא אונן וא"א לו לברך להכניסו בבריתו דאונן פטור מכל המצוות. והכרעו (ס"ה) שיש לחוש לזה אם אפשר לקבור קודם שיוצאין מבהכ"ס בשחרית, דאין דוחין זריזות המצוה, אבל אם א"א יברך הסנדק וימול אותו בשחרית דהא איתא בסי' ש"ס דמשום מילה קודמת. וכן נקט החכ"א (ככל קנא אות טו). וכן פסק התשובה מאהבה (ח"א סי' פה), וכתב שם דכן הדין אפי' המילה היא לא בזמנה.

ובדע אמת (ח"ב סי' קמה ח"ג סי' קנ) כת' לדחות דברי המהרש"ל, דדוקא במי שהיה טבחו טבוח מצינו שהתירו מפני הפסד ממון ובטיול פו"ר משא"כ לענין שאר מצוות. וכ"כ החת"ס (סי' שכה), ודחה נמי הא דקרבן פסח ומילה כמ"ש תוס' (ברכות יט:) דמייירי בכח גדול וזכיר שמל בנו קמ"ל דאפ"ה מסתמיים למת שאין לו קוברים, אבל אי איננו כה"ג וזכיר שחייב לעסוק במתו אח"כ שאינו מל את בנו [ועיין עוד בחת"ס (ח"ו סי' לט)]. ובמחנה חיים (ח"ג או"ח סי' ד) כת' דמה שהקשה המהרש"ל מן ההולך למול בנו יש לדחות דכיון שאונן פטור ממצוות מחמת שיש עוסק במצוה וא"כ כיון שכבר התחיל לעסוק במצוות מילה קו"פ לפני ששמע שמת לו מת וא"כ אמרינן שעוסק במצוה אחרת ולא חל עליה מצוות אנינות. וא"כ שוב מבואר שאונן פטור מכל המצוות שבעולם. ועי"ש עוד.]

אולם הנו"ב (מ"ק או"ח סי' כז ד"ה אמנם מפסח) כתב דאע"פ דמפסח ומילה הוא כ"כ ראה דחמירי דשייך בהם כרת, מ"מ צדקו דברי המהרש"ל, ועי' אונן חייב בספ"ה עד דהוה מצוה המוטלת עליו ואין בה ביטול זמן שיבטל ע"י, ועוד דלא גרע הפסד המצוה של כל מי העומר מפסד ממון. ועד כאן לא ידדו מפני אנינות אלא מצוה הנוהגת בשעת אנינות, שאז נראה שביטול המצוה הוא מפני כבוד המת אבל שיבטל מצוה כמה ימים אחר קבורת המת זה לא נדחה מפני כבוד המת. ומ"מ לא מפני שדמ"ק מדינן נעשה מעשה, אלא דע"כ כיון שבוה גופיה אם רשות ביד האונן לקיים המצוה נחלקו הפוסקים לכן באותה הלילה יספור בלא ברכה ושוב ממילא בימים שאחריו יספור בברכה, דאף אם נימא באמת פטור היה מ"מ יש לצרף לזה דעת התרה"י דסי"ל שאם ספק לו אם ידלג יום א' יברך בשאר הימים, ע"כ. והביאו הרע"א בהגהותיו (סי' תפט) והערוה"ש (יו"ד סי' שמא אות יז). וכן נקט הביאור הלכה (סי' תפט על ס"ג ח"ד"ה בלא ברכה). [והמחז"ב (סי' תפט אות ז) כתב שאין דברי הפוסקים. וסי' דמ"מ אם האונן ספר בלילה מעצמו ומדעתו והיה מי שישתדל בעדו לצרכי קבורת המת אז שאר ימים מצי לברך ולספור. וכן פסק בכה"ח (אות פה). ויש לדון לשיטה זו באונן דאין מי שישתדל בעדו אם רשאי לספור על תנאי דאם הול' כהנו"ב יספור לשם מצוה ואם לאו אין זה אלא ספירה של רשות, וע"ע כפת].

ה. בלילה אחרון של ספירת העומר

והנה נפ"מ איכא בין הטעמים של הנו"ב חייב אונן בספ"ה, והיינו לענין לילה אחרון שלפני שבועות, דאם נימא דמשום דאין בזה ביטול עסק קבורת המת, אף בלילה ההיא חייב לספור, אולם אם משום שלא מצינו שיבטל מצוה כמה ימים אחר הקבורה מפני כבוד המת כבה"ג אין עליו לברך.

ובמנחת שלמה (ח"א סי' צא אות כה ס"ק ז) יצא להסתפק בזה, דאף דהסתפק בזה, דאף דהסתברא שלא יבטל כמה ימים אינה שייכת כבה"ג, מ"מ י"ל דרצוי לספור מפני החשיבות של הברכות שכבר בירך שתהינה מהודורות, והרי כתב החיד"א (מורה באצבע סי' ז אות ויה) דאם ששכח לספור בא' ימים הספירה כל הברכות שבירך על ספ"ה יהיו ברכות לבטלה. ועי' בשד"ח (אסיה"מ מעי' ויחז"כ סי' א' סוף אות ג), ע"כ [א.ה. עי' ברב פעלים (או"ח ח"ג סי' לב ד"ה מיהו נראה לי להוכיח מדין ספ"ה)]. שכת' להדיא דבה"ג ליכא משום ברכה לבטלה. והארנו בזה בס"ד בגליון קפ"א].

ונ"י דלמעשה י"ל דאף כבה"ג עליו לספור, דהרי משמעות הנו"ב דעיקר הטעם לחייבו הוא כי אין בזה משום ביטול עסק בקבורת המת וכ"כ הביאור הלכה (שם), ולפי טעם זה ודאי שסופר בני"ז, ועוד דמשמע מחסימת דברי הפוסקים דאין חילוק בזה. ואפשר דאף לטעם השני של הנו"ב הדין כן והיינו טעמא דלא חילקו רבנן במצוה זו, ודו"ק.

- מסקנא דדינא -

העולה לדינא, אונן חייב לספור ספירת העומר. ומכל מקום ימנה בלא ברכה. ושאר הימים (לאחר אנינות) סופר והולך בברכה. ויש מפורסי עדות המזרח שנקטו שאינו סופר כלל. ואף אם אנינותו חלה ביום אחרון שבספירה הדין כנ"ל.

העלון נהדר בעילום שם
לחצולה בבני, חיי ומזוני של התורם ומשפחתו

שנילושה במי פירות אפי' בלא שום מים חייבת בחלה. (ומ"ש ב"י - דיש לזהר מללוש במי פירות שאינם משעבה משקים אפי' עמהם אחד מז' משעבה משקים. הינו מחמת דבמי פירות אין המאכל מקבל טומאה. וכמ"ש שם הש"ך והט"ז. ובאו"ח סי' תס"ב סי' ה' כתב דהלש עיסה במי פירות טוב לעשותה פחות משעור עישרון כדי שלא תתחייב בחלה. ועי' בב"י דמבואר דהוא משום דחי' הראשונים אי עיסה הנלושה במי פירות חייבת בחלה. וביתר החק יעקב (סי' ט) דאע"ג דס"ל למחבר לדינא דחתיבת בחלה כמבואר בדבריו ביו"ד, מ"מ דחתיבת בחלה טוב לזהר, וביו"ד שסתם פה מ"מ על מ"ש כאן. ועי' מג"א (סי' ה'), (סי' א) (סי' שם), פרי"ח (סי' ה'), באר הגולה (סי' ז'), בית מאיר (שם), מאמרי (סי' ז') ובבש"מ (שם סי' כ), ובשעה"צ (סי' כז). אולם הש"ך (סי' ט) כתב דכיון דהרא"ש פטר וכן הסתורא מסתפק בדבר, לכן יש להפריש בלא ברכה או שפירש מעיסה אחרת החייבת בחלה ע"ש.

והנה אי נצרך משמעות דברי הטור - דאף בז' משקין מספק"ל להרא"ש (ומסתמימת הב"י ביו"ד משמע דהסכים עימו בזה, וכן משמע מדברי הב"י באו"ח סי' תס"ב וכמ"ש שם הגמ"א (סי' ה'), לדברי הש"ך דמחמת הספק יפריש בלא ברכה, נמצא דאף בז' משקין יש להפריש בלא ברכה (אלא דהש"ך גופא י"ל דלא ס"ל לחשוש בזה לדעת הטור, ועי' לא הזכיר דבריו אלא לענין עיסה שנילושה במי פירות). ובאמת עיין בבית הלל (שם) דכתב דהעולם נוהגין ללוש עיסות גדולות עם דבש דבורים ואין מפרשין מהם חלה, ואפשר דסומכין על הרא"ש דעיסה שנילושה במי פירות פטורה מחלה, ולכן נוהגין להקל, ונראה שיש לחוש גם לדעת הרמב"ם ויפריש בלא ברכה.

וכן העלה לדינא בבא"ח (ש"ש פרשת שמ"י פ"ג) דהלש עיסה חלה בלבד בלא מים יש ללכתה ואין יפריש בלא ברכה.

אולם הפתח תשובה (סי' שכ"ט ס"ק ב') הביא דברי זקינו הגאון מה"ג הירץ זצ"ל דהשיג על הבה"י, והעלה בז' משקין ודאי חייבת בחלה. והוסיף הפ"ת דאף דהלבושי שרד נמשך אחר דברי הבה"י, ולכא"ו אף מלשון הטור משמע כן, באמת זה אינו, והטור קאי אמי ביצים דוקא. וכ"כ בפנים מאירות (ח"א סי' ס"ח) דעיסה הנלושה בדבש חייבת החלה אליבא דכו"ע. וכ"כ בתשובת בית אפרים (או"ח סי' מ"א י"ב) דשלא כדון נוהגים העולם שנוטלין חלה מן הלעקך בלא ברכה.

וכ"כ בערוך השולחן (סי' שכ"ט ס"ב) - פת הנאפה מחלב וטמאה או עם שמן פשיטא שלכל הדעות חייבת בחלה ובברכה, דהא מ"ז משקין הן, והעולם נוהגים שנוטלים גם מאלו חלה בלא ברכה, וטעות הוא, והטעות נובע מדברי הטור, דתפסו העולם בכוונתו שהרא"ש חולק גם אין ודבש, ואינו כן רק אמי ביצים קאי כ"כ מפרשי הטור (דרישה וי"ח).

ובדרך אמונה (הל' ביכורים פ"ו הי"ב ס"ק פ"ד) כתב לדינא דהלש עיסה במי פירות כתבו האחרונים שיש להפריש בלי ברכה, או שפירש מעיסה אחרת גם ע"ז. ובציון הלכה (שם ס"ק קפ"ב) ציין לדברי הש"ך. וכתב דבשאר ז' משקין יכול לברך כמ"ש המ"א בסי' תס"ב ס"ק ה', וכ"כ בשע"צ ובערה"ש. ומ"ש בהלכתא גבירתא דגם בנלוש בז' משקין יש ספק צ"ע.

פניני מוסר

עניני שבת קדש - ההכנה לשבת (ב)

הציפה לשבת - "וישמרו בני ישראל את השבת... עוד ירצה על דרך אומרו "ויאבדו שמר את הדבר", פירוש ממתין ומצפה מתי יבא, והכוונה בזה לצוות שלא ילחץ השבת בדבר טורח, לצד מניעת מלאכת הרצון ומצוא החפץ, אלא צריכים לשמור בו בשלימות הרצון וחפץ בדבר, ותמיד יהיה ממתין ומצפה מתי יבוא". (אור החיים, שמת לא, טז)

ע"י שזכר את השבת מראה שחביבה עליו - "... דכל מצוה קודם עשותה צריכה הכנה, להכין עצמו לעשותה קודמת ובהירה... והיוצא מזה מחמת שמכין עצמו מגלה דעתו שחביבה מצוה בניינו ומצפה למשמח לעשותה, ואח"כ בעשותה יעשה בלב שלם ולא יחללה ויפגמנה בעשותה שהרי נשרש בלבו אהבה של המצוה ההיא. ומעתה יצא לנו בטוב טעם ודעת להבין דעת הרמב"ן ז"ל דכתב דמצוה להזכיר בכל ימי השבוע את יום השבת... הדפועלה היא ע"י שזכר שבת בכל יום, א"כ מצפה בכל יום ליום השבת לעשותה, אז בהגיע השבת ישמרו כדת שלא לחלל ח"ו כיון שחביבה עליו שהיה מצפה עליה". (קדושת לוי, בעלה)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"